

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ В ЕКОНОМІЦІ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ

Васильєв Олексій Вікторович, д.е.н., професор, зав. кафедри економіки та оцінки майна підприємств, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

Німкович Андрій Ігорович, аспірант кафедри економіки та оцінки майна підприємств, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

Економічне зростання залежить від доданої вартості, що створюється в економічній системі. Додана вартість формує основу національного багатства, яке є базисом економіки розвитку держави, територіальних громад, підприємств, сім'ї і людини. Для забезпечення ефективного функціонування економіки держави слід забезпечити політику розвитку, яка формувала б умови для продукування доданої вартості. Саме такі умови в першу чергу формуються завдяки широкому поширенню та реалізації інновацій в економічній системі.

Згідно з Оксфордським словником, додана вартість – це сума, на яку збільшується вартість продукту на кожному етапі його виробництва, за винятком початкових витрат [1]. Додана вартість на рівні підприємств визначається як різниця між вартістю продукції та вартістю засобів виробництва, або це вартість, що додається в процесі виробництва товарів до вартості сировини, матеріалів, палива на кожній стадії руху товару від виробника до споживача.

Екстраполюючи поняття доданої вартості на життєдіяльність територіальних громад (основу економіки країни), засвідчимо, що територіальна громада теж є продуцентом доданої вартості. Говорячи про валовий регіональний продукт як сукупний обсяг доданої вартості, ідеться саме про додану вартість, яка продукується територіальними громадами.

Частка сільського господарства у валовій доданій вартості України у 2014 р. становила 7,8%, тоді як у розвинених країнах цей показник становить до 2%, а частка послуг залишається недостатньо високою. В Україні впродовж 2000–2014 рр. суттєво знизилася частка промисловості та у 2,2 рази знизилася питома вага сільського господарства. Натомість частка сфери послуг збільшилась у 1,4 рази. Таким чином, можна стверджувати, що такі зрушення у галузевій структурі української економіки відповідають світовим тенденціям і є характерними для країн із перехідною економікою.

Зазвичай скорочення питомої ваги реального сектора економіки має супроводжуватися суттєвим зростанням продуктивності праці на основі впровадження інноваційних технологій, проте в Україні така тенденція не спостерігається. Наприклад, продуктивність праці на підприємствах легкої промисловості України у 7 разів нижча, ніж у Китаї. До певної міри відсутність вагомих структурних зрушень у напрямі забезпечення

конкурентоспроможності вітчизняної економіки пояснюється низьким рівнем розвитку інноваційної діяльності, що зумовлено такими чинниками:

а) загальний низький рівень інноваційної активності промислових підприємств (у 2012 р. інноваційною діяльністю займалися 16,2% загальної кількості підприємств; інновацій присутні на 12,8% підприємств);

б) незначні обсяги реалізованої інноваційної продукції (частка інноваційної продукції в загальному обсягу реалізованої промислової продукції у 2012 р. становила лише 3,8%);

в) недостатнє фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств (14 333,9 млн. грн. у 2012 р.);

г) нераціональний розподіл коштів на інновації (найбільша частка інноваційних витрат у 2012 р. була спрямована на придбання машин і обладнання – 73,2%, тоді як на дослідження, розробку та придбання нових технологій витрачалося значно менше коштів – лише 26,8%) [2].

Негативні тенденції розвитку галузевої структури вітчизняної економіки спричиняються також і суттєвими відмінностями у рівні дохідності окремих секторів і галузей економіки. Так, у сфері послуг найбільш дохідними галузями є торгівля та послуги ремонту (у 2014 р. при частці 17,5% у виробництві валової доданої вартості частка у структурі валового доходу становила 26,7%) та фінансова діяльність (відповідно 5,5% та 7,7%). Досить високий рівень дохідності притаманний готельно-ресторанній діяльності, проте її частка у структурі національної економіки є невисокою: 1,0% у виробництві валової доданої вартості та 1,3% у структурі валового доходу. Разом із тим низькоприбутковими галузями національної економіки залишаються сфера освіти (у 2014 р. частка у виробництві валової доданої вартості – 5,3%; частка у структурі валового доходу – 1,8%) і охорона здоров'я (3,9% та 0,3% відповідно), тобто ті види економічної діяльності, що впливають на формування визначальних засад конкурентоспроможності національної економіки [3 с.13].

Тож, далеко не у всіх галузей економіки України є достатні фінансові ресурси для впровадження інноваційних технологій. На допомогу в цьому приходять територіальні громади. Так, більшість розвинених країн систему місцевого самоврядування і продукування доданої вартості сформували з використанням теорії вільної громади, за якою роль держави у продукуванні доданої вартості на рівні територіальної громади є не визначальною. Функції держави мають обмежені лише використанням тих ресурсів і виконанням тієї роботи, яку самостійно не може здійснювати територіальна громада, підприємство, людина. Водночас інноваційний процес передбачає самостійність суб'єкта – творця і реалізатора інновації. Держава як велика неповоротка корпорація є менш мобільною і оперативною щодо створення і впровадження інновацій порівняно з невеликими компаніями чи громадами. У багатьох випадках забезпечити раціональне й ефективне продукування доданої вартості держава сама не може, оскільки не володіє точними знаннями про потреби громадян на конкретній території, а також ресурсні можливості та їх

обмеження. Відповідно формується ризик, що внаслідок затраченої праці не буде забезпечена корисність її результатів.

Ефективна діяльність територіальної громади формує середовище і стимули для продукування інновацій, сама громада може стати суб'єктом інноваційного процесу, а також суб'єктом підприємництва. У цьому випадку розуміємо запропоноване Й. Шумпетером визначення підприємця як гравця, який створює інновацію [4 с. 189]. Щоб створити інновацію (як відносну економічну додану вартість), винахід потрібно довести до комерційного використання. Найоптимальніше здійснювати комерціалізацію винаходу саме власнику. Тому якщо таким власником є держава, то таке рішення обов'язково буде пов'язане з надмірними трансакційними витратами. Тому, узагальнюючи наведені у дані про галузеву структуру економіки, зазначимо:

1) досвід провідних країн переконливо свідчить про те, що в Україні має бути забезпечено поступовий перехід до інноваційної орієнтованої моделі розвитку економіки, якій, окрім іншого, притаманна висока частка сфери послуг у валовій доданій вартості;

2) забезпечення зростання сфери послуг в Україні необхідно супроводжувати підвищенням їхньої якості відповідно до рівня розвинутих країн, а також поступовим зростанням питомої ваги соціально орієнтованих послуг у структурі валової доданої вартості;

3) у галузевій структурі економіки України важливим є забезпечення поступового скорочення ресурсоемних галузей і нарощування обсягів наукомістких галузей;

4) в управлінні інноваційною системою на оперативному рівні мають бути залучені територіальні громади, їм слід передати відповідні ресурси для ефективного та швидкого реагування на зміни.

Література

1. Oxford Dictionary. Definition of Value Added. Retrieved from <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/value-added>
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Модернізація України – наш стратегічний вибір: щорічне Послання Президента України до ВРУ. – К. : НІСД, 2011. – 416 с.
4. Шумпетер Й. Теория экономического развития (исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредиты, проценты и циклы конъюнктуры) / Й. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – 455 с.
5. Гурняк І.Л. Додана вартість як базис економічного розвитку територіальних громад // І.Л. Гурняк, О.І. Дацко, О.І. Яремчук. – Регіональна економіка 2015, №1.
6. Білоброва Т.О. Галузева структура економіки як передумова формування національної конкурентоспроможності: міжкраїнові порівняння // Т.О. Білоброва, Н.Г. Базавлук / Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – № 3 (54). – 2012.

7. Грідчіна М.В. Про додану вартість як показник результатів діяльності сучасних корпорацій. – Наукові праці МАУП, 2013, вип. 1(36), с. 126-129